

Sem Gindin

Ponovno promišljanje sindikata - mapiranje socijalizma

Sem Gindin

**PONOVNO
PROMIŠLJANJE SINDIKATA -
- MAPIRANJE SOCIJALIZMA**

Impresum

Ponovno promišljanje sindikata – mapiranje socijalizma

Sem Gindin

Izdavač

Centar za politike emancipacije

www.pe.org.rs

Uredništvo

Darko Vesić

Miloš Baković Jadžić

Tanja Vukša

Vladimir Simović

Prevod

Tamara Baković Jadžić

Redaktura

Miloš Baković Jadžić

Lektura

Staša Mijić

Prelom i dizajn

mkart

Štampa

Pekograf, Beograd, 2015.

Tiraž

400

Ova publikacija je objavljena uz podršku
Rosa Luxemburg Stiftung – Southeast Europe.
www.rosalux.rs

Ova publikacija je besplatna i njena prodaja nije dozvoljena.

N

akon tri decenije kontinuiranog opadanja društvene snage sindikata, njihov generalno anemičan odgovor na svetsku ekonomsku krizu ne može se prećutati. Kako je propustila da iskoristi zlatnu priliku, nakon što je pokret *Occupy* pokazao da drske akcije mogu da pogode populistički nerv, leвица se danas suočava s jednim neugodnim pitanjem: da li je regeneracija sindikata i dalje moguća, odnosno da li su sindikati danas prevaziđeni, kao efektivna istorijska formacija kroz koju se radni narod organizuje? Da ne bude zabune, ne radi se o tome da su sindikati i sindikalna borba pred nestajanjem. Sindikati će nastaviti svoju slabašnu borbu i ponekad iz nje izlaziti kao heroji. Nastaviće da se organizuju, pregovaraju i podnose žalbe. Nastaviće i da štrajkuju, marširaju i protestuju, ali i da nas na momente podsećaju na potencijale radničke klase. Međutim, sindikati se, u obliku u kojem danas postoje, ne čine sposobnim da adekvatno odgovore na niz problema s kojima se radnička klasa suočava – bez obzira na to da li je poprište borbe radno mesto, pregovarački sto, lokalna zajednica, izborna politika ili ideološka debata.¹

¹ Na pokret *Occupy Wall Street* 2011. godine direktno su uticali protesti u Viskonsinu, šest meseci ranije, kada je okupirana i zgrada parlamenta Viskonsina. Povod za ove proteste bio je Zakon o rebalansu budžeta iz 2011. godine, koji je predložio guverner Skot Voker, a koji je išao na štetu kolektivnog ugovora sindikata, plata, penzija, zdravstvenog osiguranja i plaćenog bolovanja zaposlenih u javnom sektoru. U protestima su učestvovali sindikati javnog sektora, studenti i studentkinje, kao i sindikati privatnog sektora. Izdejsstvovali su ponovljeni guvernerski izbori, održani 2012. godine. Međutim, republikanac Skot Voker, reizabran je na mesto guvernera Viskonsina. (Prim. prev.) Borba za ponovlje-

Iako je na nedavnom simpozijumu koji se bavio pitanjem sindikata u zemljama razvijenog kapitalizma zaključeno da je „trend opadanja moći sindikata svuda vidljiv“, ovaj esej će se fokusirati na *status quo* sveta rada u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD).² Poslednji put se radnička klasa u SAD-u suočila s približno istom ekonomskom i krizom u sopstvenim redovima davnih 1930-ih godina. Tada je industrijski sindikalizam isplivao na površinu. Kakav bi nov oblik organizovanja radničke klase mogao sada da stupi na scenu? Uloga komunista i socijalista u formiranju i orijentaciji sindikata bila je od suštinskog značaja u vreme kada su se radikalni organizatori vodili mišlju da bi radništvo moglo da postane istorijski nosilac novog društva, a da bi sindikati mogli da budu škole socijalizma. No da li je, u svetlu novije istorije, i dalje moguće zamisliti da će radništvo jednog dana biti u centru radikalne društvene transformacije?³ Namera ovakvih pitanja je da osveste, nikako da budu defetistička. Tačnije, pod pretpostavkom

ne guvernerske izbore podstakla je širu diskusiju na temu strateških slabosti sindikata. Videti diskusiju između: Gordon Lafer, Doug Henwood, Jane McAlvey, Bill Fletcher Jr., Adolph Reed i Mike Elk u: OpinionNation, 'Labour's Bad Recall', 15. jun 2012, dostupno na: <http://www.thenation.com>; kao i odgovor: Michael Yates 'Are You Now or Have You Ever Been an "Anti-Labor Leftist"?', *Counterpunch*, 2. jul 2012, dostupno na: <http://www.counterpunch.org>.

- 2 Lucio Baccaro, 'Does the global financial crisis mark a turning point for labour', *Socio-Economic Review*, 8(2), 2010, str. 347. Takođe videti: Hans-Jurgen Urban, 'Crisis corporatism and trade union revitalization in Europe', u: Steffen Lehndorff, ed., *A Triumph of Failed Ideas: European Models of Capitalism in Crisis*, Brussels: European Trade Union Institute, 2011.
- 3 Videti: Bill Fletcher Jr., 'Labor's renewal? Listening to the 1920s and the 1930s', *Labor: Studies in Working-Class History of the Americas*, 1(3), 2004, izvodi sa govora na: Labor Notes Conference, Detroit, Michigan, 12. septembar 2003.

da „ne treba niti gajiti iluzije, niti se potpuno obeshrabriti“, ova pitanja ukazuju na opseg onoga što treba preduzeti ukoliko će se obnovi radničke klase i sindikata pristupiti s maksimalnom ozbiljnošću. Takođe, ova pitanja zahtevaju detaljnije razmatranje odnosa između današnjih sindikata i levice posvećene ideji prevazilaženja kapitalizma.

Čini se da jaz između socijalističke ideje, s jedne, i socijalističkih organizacionih kapaciteta i narodnog sentimenta, s druge strane, za sada onemogućava – u Severnoj Americi, ali i drugde – bilo kakvu masovnu mobilizaciju radništva i mladih borbenih aktivista i aktivistkinja u eksplicitno socijalističku partiju, ili makar formaciju s jasnom pretenzijom da postane partija. Ovakva situacija nas navodi da postavimo i jedno mnogo skromnije pitanje: na koji bi način sindikati ponovo mogli da budu makar efikasne reformističke organizacije, i s tim u vezi, na koji način bi socijalistička ideja mogla ponovo da postane deo ozbiljne političke debate? U današnjem kontekstu, za postizanje i tako ograničenih ciljeva, bilo bi neophodno uvesti u borbu radikalne perspektive i institucionalne inovacije i tako stvarati nove prilike za ponovno uspostavljanje relevantnosti levice. Međutim, osnovna prepreka ovome je činjenica da su sindikati – što im se već dugo vremena i zamera – u suštini partikularističke organizacije: uprkos tome što su proizašli iz radničke klase, oni je ne predstavljaju u celini.⁴ Veoma su male šanse da će se ova situacija promeniti

4 Ova kritika provlači se kroz literaturu čitavog XX veka. Od Lenjinove kritike „ekonomizma“ u: *What is to be Done?*, prvi put objavljene 1902. godine, do Hobsbaumovog (Eric Hobsbawm) izlaganja na: Marx Memorial Lecture, 'The Forward March of Labour Halted', prvi put objavljeno u: *Marxism Today*, septembar 1978.

isključivo unutrašnjim promenama u samim sindikatima; niti možemo da očekujemo da će se iznenada pojaviti nove radničke partije kako bi rešile problem. Ali ono što jeste moguće, i što je urgentno, jeste uvođenje novih organizacionih formi – sveobuhvatnijih od sindikata, ali manjih od političkih partija – koje bi bile posvećene izgradnji radničke klase kao vodeće društvene snage unutar sveta rada, ali i na mnogo širem društvenom polju.

NEOLIBERALIZAM I FATALIZAM

Opsežna literatura koja se poslednjih decenija bavila temom obnove sindikata uglavnom je bila fokusirana na: (1) potrebu da se prevlada birokratizacija, većim stepenom unutrašnje demokratije; (2) inventivnu borbenost, kako bi se prevazišla podela između ekonomskog i političkog kada je reč o sindikalnim taktikama; (3) izgradnju širih koalicija i artikulaciju problema šire društvene zajednice.⁵ Svaka od ovih stavki nedvosmisleno je od vitalne važnosti za bilo koji pokušaj obnove sindikata kao društvenih subjekata. Pa ipak, ne može se problemom birokratizacije u potpunosti objasniti zašto je toliko nizak stepen borbenosti

5 Ubedljivi argumenti o neraskidivoj vezi unutrašnje demokratije sindikata i snage radničke klase artikulisani su u: Kim Moody, *An Injury to All: The Decline of American Unionism*, New York: Verso, 1988; Mike Parker i Martha Gruelle, *Democracy is Power: Rebuilding Unions from the Bottom Up*, Detroit: Labor Notes, 1999; i Steve Early, *Embedded with Organized Labor*, New York: Monthly Review Press, 2009. Ali pogledati i raniju, nedovoljno promišljenu tvrdnju, da problem sindikata leži isključivo u nedostatku unutrašnje demokratije: Steve Fraser, 'Is Democracy Good for Unions?', *Dissent*, 45(3), 1998, i odgovore Stenlija Aronovica (Stanley Aronowitz) i drugih.

unutar samih sindikata (ukoliko radništvo ne može da se izbori sa sopstvenim birokratama, kako se od njega može očekivati da transformiše društvo?). Takođe, sindikati mogu da budu i demokratičniji i borbeniji, a da se sve to svede na agresivnu trku za ostvarivanje isključivo sopstvenih interesa, što je Rejmond Vilijams (Raymond Williams) nazvao „militantnim partikularizmom“.⁶ Prevladavanje jaza između ekonomskog i političkog unutar sindikalnih strategija često samo dovodi do izmeštanja mobilizacija na nivo lobiranja ili mejnstrim politike. Što se tiče koalicija, koliko god je njihova uloga pozitivna u slučaju specifičnih tema i kampanja, malo je verovatno da će povezivanje pojedinačno slabishnih grupa, koje zapravo i nisu masovni pokreti, na duge staze proizvesti sveukupan pozitivan ishod, veći od njihovog pukog spajanja.

Najveći problem velikog dela literature koja se bavi obnovom sindikata je što izostavlja da navedena pitanja stavi u kontekst kapitalizma, koji radništvo drži u isprepletanim odnosima zavisnosti od akumulacije privatnog kapitala: kapital je taj koji investira, koji organizuje proizvodnju, omogućava primenu nauke i tehnologije, obezbeđuje zaposlenja i generiše razvoj i prihode od poreza za socijalna davanja i javna zapošljavanja. Sasvim je razumljiva sklonost radništva, koje može da proda samo sopstvenu radnu snagu, da se prilagodi ovakvoj naturalizovanoj realnosti. Ovo se odražava i na ustrojstvo samih sindikata, koji uglavnom predstavljaju instrumentalne mehanizme za namirivanje radničkih potreba.

Sindikati povezuju podgrupe radničke klase koje imaju

6 Raymond Williams, *Resources of Hope*, London and New York: Verso, 1989, str. 242. Koncept militantnog partikularizma detaljno je razradio Dejvid Harvi (David Harvey) u: *Justice, Nature and the Geography of Difference*, Oxford: Blackwell, 1996, 1. poglavlje.

različite interese, različite nivoe klasne svesti i različite političke prioritete. Pritom su sindikalne funkcije uglavnom vezane za određeno radno mesto i nasleđuju se, umesto da se na njih biraju oni koji se za to mesto eksplicitno bore. Jedinstvo se izgrađuje na osnovu specifičnih zahteva unutar grupe, koji se uglavnom tiču cene rada radne snage u sindikatu i specifičnih uslova rada, što predstavlja usku vrstu solidarnosti.⁷

Tačno je da su države ojačale takvu partikularističku logiku ograničivši piketing šireg kruga (secondary picketing)⁸ i političke štrajkove, ali to čine i poslodavci svojom spremnošću da radništvu uvažavaju samo ekonomske zahteve, uz uporno odbijanje da pregovaraju o mnogo širim zahtevima. No osnovni problem i dalje ostaje. Uistinu, bilo je veoma značajnih trenutaka, kada su sindikati uspevali da iskorače izvan svojih partikularističkih granica i pokažu nadahnjujući potencijal da umeju da razmišljaju i ponašaju se kao klasa. Međutim, s vremenom, kako su sindikati „stasavali“ i takve „trenutke“ institucionalizovali, oni su postajali sve ređi, iako time nisu u potpunosti nestali.

Zapravo, radi se o tome da će pokušaj sindikalne obnove biti osujećen ukoliko se ne suočimo s partikularizmom

7 Više o ovoj temi videti u: Donald Swartz and Rosemary Warskett, 'Canadian Labour and the Crisis of Solidarity', u: Stephanie Ross i Larry Savage, eds., *Rethinking the Politics of Labour in Canada: An Introduction*, Halifax: Fernwood, 2012.

8 Piketing šireg kruga (secondary picketing) oblik je direktne akcije, kada radnici i radnice izlaze iz primarnog prostora štrajka kako bi skrenuli pažnju javnosti i radništva na drugim radnim mestima na razloge svog protesta, i na taj način mobilisali više ljudstva. Razlikuje se od primarnog piketinga (primary picketing), ne samo zbog prostorne dimenzije i većeg stepena solidarnosti već i zbog toga što nisu na isti način regulisani u svim pravnim sistemima. (Prim. prev.)

sindikalnog organizovanja. Sindikalno članstvo, koje na sindikat gleda kao na instrumentalno sredstvo, umesto da ga smatra sredstvom klasne izgradnje, smatraće da su njegove mesečne članarine isto što i uplata agencijskog osiguranja. Isto tako, sindikalno vodstvo, koje će s vremena na vreme morati da mobiliše svoje članstvo iz istih instrumentalnih razloga, veoma će paziti na to da se takve mobilizacije „ne otrgnu kontroli“. Čak i koalicije koje sindikati prave na prvom mestu neguju postojanje fragmentarnih interesa, umesto da služe izgradnji jedinstvenog klasnog interesa i izgradnji bilo kakvog dugoročnog, kolektivnog projekta.⁹

Dok je nekada u prošlosti bilo moguće ostvariti određeni napredak i uključiti interese šireg broja radnika i radnica, uprkos teretu partikularizma, danas je on nepremostiva prepreka sindikatima, čak i u slučaju odbrane pobeda izvojevanih u prošlosti. Limitirani u svojim vizijama i fragmentisanih struktura, sindikati nisu dorasli ofanzivama poslodavaca, a kamoli onim koje dolaze od države. U tom smislu, prvi značajan poraz koji je, nakon mobilizacije i reorganizacije 1930-ih godina, pretrpeo američki radnički pokret nije došao 80-ih godina prošlog veka, već odmah nakon Drugog svetskog rata, kada su se sukobile, tada veoma snažne, kapitalistička i radnička klasa. Tada je, usred antikomunističke represije i uz sindikalno vodstvo posve spremno da se novonastaloj situaciji prilagodi, poražena

9 Za detaljnije razmatranje nedostataka koalicija videti: Stephanie Ross, 'Social Unionism in Hard Times: Union-Coalition Politics in the CAW's Windsor Manufacturing Matters Campaign', *Labour/Le Travail*, 68 (jesen), 2011; i Ian McDonald, 'Labour and the City: Trade Union Strategy and the Reproduction of Neoliberal Urbanism', Doctoral Dissertation, York University, Political Science, Toronto, oktobar 2011.

radikalna leвица unutar sindikata. Ovu situaciju potpomoglo je narastajuće uverenje radništva da su povećanja nadnica i beneficije koje su sindikati izdejsvovali u tom trenutku dokaz da i kapitalizam može da pruži većinu onoga što je socijalizam obećavao, što se činilo još uverljivijim u posleratnom iskustvu – i da taj izbor nosi sa sobom mnogo manje rizika.

Visok procenat zaposlenosti 1960-ih godina omogućio je militantnost običnog sindikalnog članstva. Ono je često odbijalo da prihvati usko postavljene uslove tzv. društvenog ugovora koji je pregovaran između sindikata i menadžmenta. Međutim, kako je proces kapitalističke globalizacije počeo da se ubrzava, kapital je na ovakvu situaciju počeo da gleda kao na prepreku profitabilnosti. Tokom narednih decenija, s raspletom krize kejnzijanizma i njegovom transformacijom u neoliberalizam, kapaciteti koje je svet rada razvio u povoljnija vremena pokazali su se tragično neadekvatnim za odgovor na novonastalu situaciju. Kako se ispostavilo, način na koji su sindikati prihvatili formu društvenog ugovora i minimalni otpor koji su mu pružili stvorili su uslove za drugi veliki poraz sveta rada – i to takav da ovoga puta nije bio ograničen samo na takozvane radikalne grupacije unutar radničkog pokreta, već je obuhvatio sindikate kao institucije, a preko njih i radničku klasu u celini.

Kako je razbijena militantnost običnog sindikalnog članstva, raniji društveni ugovor zamenjen je radničkim fatalizmom, što je bio ključ reprodukcije kapitalističkih društvenih odnosa; kako je to Teri Iglton (Terry Eagleton) primetio: „Nisu to bile iluzije o novom kapitalizmu, već razočaranje zbog nemogućnosti da ga se promeni, što se po-

kazalo presudnim¹⁰. Radništvo se i dalje opiralo, ali otpori su postajali sporadični. Broj štrajkova je opao (širokom razvijenih kapitalističkih zemalja), a unutar repertoara otpora bilo je sve manje i manje „work-to-rule“ akcija,¹¹ radničkih blokada, preuzimanja fabrika i piketinga šireg kruga. Ambiciozni zahtevi su umnogome nestali iz politike radničke klase. Ovakav razvoj događaja jedan radnik je opisao kao osećaj da „ostavljamo sve naše nade napolju, na kiši, ulazimo u kuću i samo zaključamo vrata – znate već, okrenete ključ i 'klik', to je sve što smo postigli od onoga što smo mislili da možemo“.¹² Toliki osećaj rezigniranosti oslikao je kolektivni neuspeh sindikata i radikalne levice da se analitički i organizaciono uhvati ukoštac s neoliberalizmom, ne samo kao suprotnom ideologijom i suprotnim setom politikâ već, kako je to Gregori Albo rekao, kao istorijski specifičnim oblikom društvenih pravila.¹³ Za kapital, razdoblje četvrt veka pre tekuće krize predstavljalo je (bez obzira na široko rasprostranjene predstave na levisi o produženim krizama profitabilnosti kapitala) drugo „zlatno doba“. U to vreme dogodila se neverovatna rekonstrukcija industrije

10 Terry Eagleton, *Why Marx Was Right*, New Haven, CT: Yale University Press, 2011, str. 5–6; navedeno prema prevodu Tončija Valentića: *Zašto je Marx bio u pravu*, Zagreb, Naklada Lijevak, 2011, str. 17.

11 *Work-to-rule* akcija je oblik štrajka u industrijskoj proizvodnji kada radništvo ispunjava samo minimalnu radnu normu predviđenu ugovorom i striktno se pridržava propisanih pravila o zaštiti na radu i drugih propisa, kako bi došlo do zastoja u proizvodnji. (Prim. prev.)

12 Dewey Burton, radnik na proizvodnoj traci kompanije *Ford*, citat iz: Jefferson Cowie, *Stayin' Alive: The 1970s and the Last Days of the Working Class*, New York: The New Press, 2010, str. 13

13 Gregory Albo, 'Contesting the "New Capitalism"', u: David Coates, ed., *Varieties of Capitalism, Varieties of Approaches*, New York: Palgrave Macmillan, 2005.

usred tehnološkog napretka i globalne kapitalističke konkurencije. Radništvu je ovo „zlatno doba“ kapitala donelo konstantnu nesigurnost, ogromne nejednakosti, razaranje zajednice i subordinaciju demokratije i društvene imaginacije u odnosu na ideologiju i praksu „konkurentnosti“, a na zadovoljstvo berzanskog tržišta. Dobici koje je sindikalizovano radništvo izvojevalo u posleratnom periodu sada su „branjeni“ novim ustupcima kapitalu.¹⁴ Nedovoljan broj bilo kakvih kontraodgovora još više je učvrstio uvreženo mišljenje da je neoliberalizam „najuspešnija ideologija u svetskoj istoriji“.¹⁵

Toj ideologiji data je odlučujuća težina uz pomoć *materijalnih* promena koje je neoliberalizam uveo u živote ljudi, a pre svega tako što je proširio i produbio komodifikaciju rada. U nedostatku kolektivne alternative – tačnije u nedostatku vizije, a posebno praktičnih mehanizama borbe – radničke porodice iznalazile su individualne načine „snalaženja“. To je preoblikovalo klasnu svest radničke klase i umnogome doprinelo reprodukciji neoliberalnog etosa. Radni sati su se dramatično povećali, mlado radništvo je duže ostajalo u kući, bračni parovi su se useljavali u zajed-

14 Ovo nije bila novina. Članak iz kanadskog izdanja *Tajm magazina* (Time Magazine) iz februara 1971. godine ironično oslikava disciplinujuće i razočaravajuće posledice sunovrata sindikalnog organizovanja: „Sve nesrećne okolnosti imaju u svojih prednosti: recesija je u potpunosti promenila Ameriku. Danas ljudi više ne traže nevolju, nego traže posao. Nezaposlenost je poljuljala uverenje kontrakulture u mogućnost postojanja sveta izobilja, u kojem je moguće zauvek zadovoljavati potrebe i konzervativaca i buntovnika. Recesija je na mnogo suptilnije načine smanjila toleranciju haosa. Ona je uvećala brigu za sopstvenim blagostanjem nauštrb političkih stavova i uličnih akcija. Na trotoarima nema prostora i za protestne marševe i za ljude koji čekaju u redu da dobiju bonove za hranu.“; str. 23.

15 Perry Anderson, 'Renewals', *New Left Review*, 1 (januar–februar), 2000, str. 17.

nička domaćinstva s roditeljima kako bi uštedeli za hipoteku, kreditne kartice su se mogle videti svuda, porodice su povećavale svoja dužnička opterećenja. Stanovanje se pretvorilo u resurs za pribavljanje dodatnog kredita; anksiozno se pratio uticaj berze na penzije; poreske olakšice tretirane su kao da su isto što i povećanje nadnica. Pojačana konkurencija, zavisnost radništva od „sopstvene“ korporacije, kao i dvostruki platni sistem¹⁶ unutar radnog mesta (čime su potisnuti mladi radnici, od kojih bi zavisila regeneracija sindikata) oslabile su klasnu solidarnost. Ekonomskim restrukturiranjem, a s tim u vezi i prinudnom realokacijom u potrazi za poslom, razorene su zajednice radničke klase. Kako su piketing i demonstracije polako ustupali mesto individualizovanim zahtevima za kontinuitet pristupa potrošnji, solidarni sentimenti su počeli da blede, a kolektivni kapaciteti su atrofirali; Marksovo objašnjenje kapitalizma kao sistema koji „rastvara svet ljudi na svet atomizovanih individua, međusobno neprijateljski nastrojenih“ nikada se nije činilo tačnijim nego poslednjih decenija.¹⁷

Nizak stepen sindikalnog organizovanja, zajedno s rezovima socijalnih programa i pojačanom konkurencijom na tržištu rada povećali su društvene nejednakosti ne samo između rada i kapitala već i unutar radničke klase.¹⁸ Čak

16 Dvostruki platni sistem (two-tier system) znači da radnici i radnice na istim radnim mestima imaju nejednake plate. Ovaj sistem obračunavanja zarada menadžment često pravda time, da je za stimulatívno okruženje dobro postojanje međusobne konkurencije radništva. (Prim. prev)

17 Navedeno u: Ralph Miliband, 'Marx and the State', *The Socialist Register* 1965, London: Merlin Press, 1965, str. 281

18 Opadanje sindikalne gustine variralo je u različitim razvijenim zemljama, ali je generalni trend opadanja svuda bio prisutan. Videti: John Schmitt and Alexandra Mitkiewicz, 'Politics Matter: Changes in Unionization Rates in Rich Countries

su i najsnažnije sindikalizovani sektori pravili ustupke, što je samo vodilo sve većim kompromisima koje su morali da prave radnici i radnice na slabijim pozicijama. Na primer, nakon inflacije, zarade unutar sektora auto-montaže ostale su nepromenjene trideset godina, sve do 2007. godine, dok su u celokupnom proizvodnom sektoru umanjene 10%, u maloprodaji 17%, a minimalna plata na federalnom nivou sveukupno 26%.¹⁹ Oni koji su se našli izvan tržišta radne snage još su više zaostali. Ove rastuće nejednakosti, koje je u svojim ciničnim predizbornim kampanjama koristila Republikanska partija, podsticale su netrpeljivost između onih slabije plaćenih (koji nisu verovali da će moći da dostignu položaj sindikalno organizovanog radništva) i onih bolje plaćenih (koji su negodovali zbog poreza koje su morali da plaćaju kako bi izdržavali druge).²⁰

Frustracije zbog nejednakosti među radništvom često su se manifestovale kroz diskurse politika identiteta, koji su imali tendenciju da maskiraju važnost klase kao takve. Klasa u realnosti naravno uvek u sebe uključuje različitosti na osnovu roda, rase, državljanstva, životne dobi, itd., a ujedno i različita životna iskustva i interese radništva – te stoga i potencijalni prostori organizovanja prevazilaze same okvire rada i radnog mesta. Međutim, askriptivni identiteti i klasa zapravo su, kako je Adolf Rid (Adolph

1960-2000', Washington, DC: Center for Economic and Policy Research, novembar 2011.

19 US Department of Labor, Bureau of Labor Statistics, CES (Historical), Tabela B-2: 'Average Hours and Earnings', dostupno na: <http://www.bls.gov>; and US Department of Labor, Wages and Hours Division, 'Changes in Basic Minimum Wages', dostupno na: <http://www.dol.gov>

20 Frances Fox Piven, 'The New American Poor Law', *The Socialist Register* 2012, Pontypool: Merlin, 2011.

Reed Jr.) naglašavao, međusobno konstitutivni.²¹ Sve veće insistiranje akademije na politici identiteta 1980-ih i 1990-ih godina posebno je bilo ironično zbog toga što je koincidiralo s produbljivanjem razlika među osnovnim klasnim formacijama unutar kapitalizma.²² Najveće postignuće neoliberalizma predstavlja stepen do kojeg je radnička klasa Severne Amerike postala podeljena, demobilisana, dezorijentisana i nedelotvorna.

SINDIKATI U DOBA NEOLIBERALIZMA

Upravo je kontinuirana reorganizacija rada i radne snage – pojačana kontrola menadžmenta, smanjenje broja zaposlenih i outsorsing, izmeštanje proizvodnih pogona i rekompozicija radne snage unutar različitih stepena prekarnosti – ono što je umnogome otežalo organizovanje radničkog otpora i ekspanziju sindikalnog organizovanja.²³ Unutar trideset godina, sve do 2007. godine, procenat zaposlenosti u proizvodnom sektoru opao je za 28%, dok je procenat zaposlenosti u fabrikama koje zapošljavaju više

21 Adolph Reed Jr., 'Unraveling the Relation of Race and Class in American Politics', u: Diane E. Davis, ed., *Political Power and Social Theory, Volume: 15*, Bingley: Emerald Group Publishing, 2002, plus propratna kritika i odgovor. Videti takođe njegov rad: *Class Notes*, New York: The New Press, 2001.

22 „Paradoks našeg vremena je to da što više klasna pozicija oblikuje ljudske živote, ljudi sve manje sebe smatraju delom klase“. Mimmo Porcaro, 'Labour and Life: Memorandum for a Future Investigation of (Class?) Consciousness', *Transform*, 2, 2008, str. 45.

23 Kao što je to Greg Šotvel (Gregg Shotwell) rekao, obraćajući se prekarijatu koji se nalazi čak i u velikim proizvodnim industrijama: „Svi smo mi privremeni. Svi smo mi obespravljani. Mi smo imigranti u zemlji u kojoj smo se rodili“. Gregg Shotwell, *Autoworkers Under the Gun*, Chicago: Haymarket, 2011, str. 142.

od hiljadu radnika i radnica (tj. unutar onih sektora koji su ranije bili skloniji sindikalnom organizovanju), opao za skoro 60%.²⁴ Najviše radnih mesta moglo se naći na slabo plaćenom i veoma antisindikalno raspoloženom jugu Sjedinjenih Američkih Država. Međutim, trka za zaposlenjem nastavila se i tamo, jer su, kao što je to i drugde slučaj, još niže nadnice kineskog radništva uspele Kinu da pretvore u „novi jug SAD-a“.²⁵ Za vreme 80-ih godina prošlog veka, u proizvodnom sektoru SAD bilo je 7,5 miliona sindikalno organizovanih radnika i radnica. Da je ovaj broj rastao u meri u kojoj se povećavala brojnost radne snage, do 2007. godine broj radnika i radnica u sindikatima dostigao bi 11 miliona; zapravo njihov broj se smanjio na zapanjujućih 1,4 miliona, tj. više od 80% u odnosu na nivo iz 1980-ih godina.²⁶ Do 2011. godine, sindikalna gustina u privatnom sektoru spala je na ispod 7% – na trećinu nivoa iz 1970-ih godina, tj. na nivo niži nego sto godina ranije.²⁷

24 Thomas J. Holmes, 'The Case of the Disappearing Large-Employer Manufacturing Plants: Not Much of a Mystery After All', Economic Policy Paper II-4, Federal Reserve Bank of Minneapolis, July 2011, Tabela 1, str. 6.

25 Richard Deitz and James Orr, 'A Leaner, More Skilled U.S. Manufacturing Workforce', *Current Issues in Economics and Finance*, Federal Reserve Bank of New York, 12(2), februar/mart, 2006; i Holmes, 'The Case of the Disappearing Large-Employer Manufacturing Plants', str. 22.

26 Na smanjenje brojnosti sindikalno organizovanog radništva u sektoru industrijske proizvodnje skoro podjednako je uticalo smanjenje broja radnih mesta koliko i generalni trend opadanja sindikalnog organizovanja. Iako je industrijska proizvodnja rasla brže nego BDP, rezultat je bio smanjenje zaposlenosti od 38%, dok je broj sindikalno organizovanog radništva pao sa 35% na 11%. Od 1980. do 2007. godine, brojnost radne snage u privatnom neproizvodnom sektoru povećala se za 41 milion, dok je brojnost radne snage u industrijskoj proizvodnji opala za osam miliona, a broj sindikalno organizovane radne snage u tom sektoru za šest miliona.

27 Steven Greenhouse, 'Union Membership in U.S. Fell to a 70-Year Low Last

Ne mogu se poreći razmere spoljašnjih pritisaka na sindikate, ali insistiranje na tome često nije dovodilo u pitanje krivicu i samih sindikata za ovakvo stanje. Prevelika spremnost sindikata da prihvate bezizlaznost situacije kao da nemaju drugog izbora, od velike je važnosti i mora se uvrstiti u svaku ozbiljnu analizu krize u kojoj se trenutno nalaze (čak je i za vreme Velike depresije ekonomsko restrukturiranje stvorilo prostor za neke mogućnosti uspeha sindikalnog delovanja). Iako je rastao broj radnih mesta u američkim multinacionalnim kompanijama, koje su se nalazile izvan zemlje (64% rasta broja radnih mesta od 1989. godine dogodilo se izvan granica SAD), kompanije kao što su *Toyota* (Toyota), *Simens* (Siemens) i *Samsung*, balansirale su ovaj trend, tako što su u isto vreme investirale unutar SAD.²⁸ Preseljenja radnih mesta od ranih 1980-ih godina uglavnom su se dešavala unutar SAD, a da su industrijski sindikati pratili ovaj trend, i ujedno se organizovali unutar svojih tradicionalnih sektora, svakako bi doprineli pokušaju da se izbegne jedan od najvećih neuspeha američkog radničkog pokreta – nemogućnost sindikalnog organizo-

Year', *New York Times*, 21. januar 2011. Naslov zapravo potcenjuje ovaj istorijski pad; sindikalna gustina bila je veća 1901. godine nego danas. Za podatke iz 1900-ih godina videti: Leo Troy, 'Trade Union Membership, 1897-1962', *Review of Economics and Statistics*, februar 1965, Tabela 2. (Podaci iz 1901. godine odnose se na radnu snagu izvan sektora poljoprivrede; ovo nema materijalnog efekta na poređenje.)

28 Kevin B. Barefoot i Raymond Mataloni Jr., 'Operations of U.S. Multinational Companies in the United States and Abroad: Preliminary Results From the 2009 Benchmark Survey', *Survey of Current Business*, novembar 2011, dostupno na: <http://www.bea.gov>. Od 2009. godine, američke multinacionalne kompanije imale su 10,3 miliona zaposlenih izvan granica SAD, a strane multinacionalne kompanije zapošljavale su 5,3 miliona u SAD.

vanja juga Amerike.²⁹ Dok je, s jedne strane, outsorsing pojedinih delova proizvodnje ugrožavao položaj jednog dela radništva, s druge strane su radnici i radnice na novim mestima proizvodnje potencijalno imali *više* mogućnosti, jer su mogli da obustave rad na većem delu, sada rascepkanog, proizvodnog procesa. Čak i ukoliko je smanjenje obima proizvodne jedinice otežalo sindikalno organizovanje, nove mogućnosti sada su se nalazile u sektoru usluga, gde je prosečna veličina jedne radne jedinice (kao što je na primer *Volmart*) porasla.³⁰ Zapravo, globalizacija je proizvodne sektore učinila mnogo podložnijim pretnjama gašenjem, a sedam od osam poslova danas se nalazi u sektoru usluga (bilo privatnom ili javnom), čiji veći deo ne može tek tako da se pakuje i ode kako bi pobegao sindikatima.³¹

Sindikati koji su usko koncentrisani na svoje članstvo – umesto da rade na široj izgradnji snage radničke klase – teško će biti u stanju da mobilišu energiju i resurse kako bi ostvarili međusindikalnu saradnju, zadobili podršku zajednice i uposlili stratešku kreativnost, a što će sve biti neophodno za sindikalno organizovanje u još težim uslovima.

29 O restrukturiranju auto-industrije u SAD vidi: Nicole Aschoff, 'A Tale of Two Crises: Labour, Capital and Restructuring in the US Auto Industry', *The Socialist Register* 2012, Pontypool: Merlin Press, 2011. O posledicama neuspeha sindikalnog organizovanja juga SAD vidi: Mike Davis, *Prisoners of the American Dream*, New York: Verso, 1986; i Michael Goldfield, *The Decline of Organized Labor in the United States*, Chicago: University of Chicago Press, 1987.

30 Samuel E. Henly i Juan M. Sánchez, 'The U.S. Establishment-Size Distribution: Secular Changes and Sectoral Decomposition', *Economic Quarterly*, Richmond Federal Reserve, 95(4), jesen 2009, str. 433–4, dostupno na: <http://www.richmondfed.org>

31 Steven Tufts i Mark Thomas, 'Worker Power in an Age of Uneven Austerity', *The Bullet*, br. 541, 5 septembar 2011, dostupno na: <http://www.socialistproject.ca>

Takođe, pojedinačna pregovaranja i strateške kampanje takvih sindikata uglavnom su dalje slabile cilj širenja sindikalnog organizovanja. Primera radi, taktika pregovaranja sindikata UAW (Ujedinjeno radništvo auto-industrije) – kojom je zarad minimalne zaštite plata i beneficija žrtvovana zaštita radnih prava na radnom mestu – potpuno je sabotirala sindikalno organizovanje u fabrikama u Japanu, u kojima je ključ sindikalnog organizovanja bio upravo u zaštiti radnih prava od arbitrarnih menadžerskih metoda upravljanja (s druge strane, menadžment je bio spreman na isplatu približno istih nadnica koje je zahtevao sindikat, kako bi zadržao potpuni autoritet unutar radnog mesta i oslobodio se pritiska sindikalnog organizovanja).³²

Na smanjenje mogućnosti sindikata da brane vrednosti potpuno suprotne vrednostima kapitala odlučujuće je uticala intenzifikacija pritisaka tržišne konkurencije.³³

32 Slično ovome, sindikalna kampanja „Kupujmo američko“ označila je kompanije koje se nalaze na tlu SAD kao „dobre“, ali proizvodne pogone tih istih kompanija u Japanu kao „loše“. Na taj način sindikat je isključio radništvo koje je pokušavao da organizuje i ujedno zburnio one delove radništva koje je redovno slalo materijale u fabrike u Japan, ali i u *Dženeral motors, Ford i Krajsler* (General Motors, Ford and Chrysler)

33 Nedavna izjava glavnog izvršnog direktora kompanije *Katerpillar* (Caterpillar) oslikava krajnji stadijum korporativne agresivnosti: „Stvarno morate uvek da budete spremni, bez obzira na to gde radite, bila to vlada, privatna firma ili bilo koja institucija – čak i ukoliko još uvek idete u školu – i da stalno motrite na svoju konkurenciju kako biste je pobedili, jer ukoliko to ne učinite, vi ćete biti poraženi“. Douglas Oberhelman, citirano u: Jeff Gray i Kevin Carmichael, 'Bracing for trouble on the picket line', *The Globe and Mail*, 7. januar 2011. Kompanija *Krajsler* (Chrysler), čiji veći deo je u vlasništvu italijanskog *Fijata* u specijalnoj reklamni na Superboulu (Super Bowl) pozvala je na „prevazilaženje nesuglasica“ radi ponovnog uspostavljanja dominacije američkog takmičarskog duha „u drugom poluvremenu“. U gradu Čatanuga u saveznoj državi Tenesi, 83.000 ljudi takmičilo se za 2.500 slobodnih radnih mesta, koja su godišnje plaćena samo

Zahtev konkurentnosti nosi sa sobom dva problema. Kao prvo, konkurencija ima nejednak klasni uticaj. U situaciji kada su pojedine kompanije u gubitku zbog efikasnije konkurencije, kapital izlazi jači kao klasa, dok radnicima i radnicama, s druge strane, konkurentnost umanjuje njihovu najveću prednost – solidarnost – i čini ih slabijima kao klasu. Kao drugo, naglasak na konstantnoj konkurentnosti podrazumeva jačanje američkih korporacija i žrtvovanje, ili podrivanje isključivo radničkih interesa. Ovo se odnosi i na radništvo u javnom sektoru, budući da se često može čuti kako previše potrošnje na javne servise i plate u javnom sektoru preusmerava resurse i narušava konkurentnost privatnog sektora. Naravno, postoje i takve okolnosti kad radništvo nema dovoljnu pregovaračku moć da jednostavno kaže „NE“ nagodbama, i kada su privremeni porazi neizbežni. Međutim, ono što je glavni problem jeste što su sindikati prečesto internalizovali konkurentnost kao *cilj*, umesto da konkurentnost tretiraju kao *prinudu* današnjice, zbog koje je ponekad potrebno podneti taktička povlačenja i tražiti odgovore izvan kolektivnog pregovaranja. Onog trenutka kad sindikatima najvažnija aktivnost postane pravljenje kompromisa, zarad očuvanja radnih mesta unutar „nove realnosti“, oni sami postaju mehanizmi za smanjivanje očekivanja i disciplinovanje neposlušnog radništva. U takvoj situaciji ujedno se zatvaraju i svi prostori za razmatranje alternativa; kompromisi postaju

30.000 dolara. Predsednik UAW-a Bob King izjavio je da u takvim okolnostima sindikalno organizovanje radništva u potpunosti zavisi od kompanija (tj. od toga da li će se sklopiti dogovor s vrhom kompanije). Bernie Woodall i Ben Klayman, 'UAW organizing drive targets VW, Daimler in U.S.', *Reuters*, 29. decembar 2011.

jedina alternativa gubitku posla, a mobilizacija članstva kanališe se u zahtevima za osnaživanje korporacija (kroz davanje podrške državnim subvencijama), umesto da dovedu u pitanje korporativnu moć.³⁴ Ukoliko zanemarimo povremene izlete u radikalnu retoriku, sindikalne vođe su prečesto igrale uznemirujuće veliku ulogu u navikavanju radništva na prihvatanje ograničenja nametnutih pritiscima konkurentnosti.

Prakse savremenog sindikalnog delovanja su ne samo učinile radništvo veoma podložnim zamkama neoliberalizma već su i drastično smanjile mogućnost da se iz takve situacije izade uz pomoć sindikalnih mehanizama. Sve one okolnosti koje uglavnom utiču na tendencije sindikalnih lidera da budu oprezni danas su naglašenije, jer bi radikalnije strategije, taktike i organizacione promene, neophodne kako bi sindikati pružili efektan odgovor, mogle doneti još veću nestabilnost njihovim institucijama, ali ujedno i njihovoj poziciji unutar njih. Posebno je frustrirajuće koliko malo vremena sindikati, uprkos očiglednim poteškoćama s kojima se suočavaju, posvećuju istinskom preispitivanju sopstvenih struktura i strategija. Čini se da je velika većina sindikalnog vodstva shvatila da im je praksa smanjivanja očekivanja radništva u poslednje tri decenije umnogome

34 Posebno ilustrativan primer je i dvostruki platni sistem (two-tier), koji diskriminiše i onemogućava integraciju uglavnom mlađeg radništva – upravo onog dela radništva od kojeg će zavisiti obnova sindikata. Do 2015. godine maksimalna zarada koju će novi zaposleni moći da ostvare u tri proizvodna pogona kompanija auto-industrije u Detroitu biće za trećinu manja od zarade starih radnika i radnica na istom radnom mestu. Nakon inflacije njihova zarada biće ispod nivoa zarada od pre šezdeset godina. Za žestoku kritiku politika UAW i njegovog odnosa prema članstvu videti zbirku eseja u: Shotwell, *Autoworkers Under the Gun*.

olakšala život. Uprkos pojedinim, divljenja vrednim pokušajima borbene šačice aktivista i aktivistkinja iz redova običnog sindikalnog članstva, ne postoje nikakve naznake da takvi ljudi pobeđuju u borbi za transformaciju sindikata. Nije teško shvatiti zašto je tako. Takve inicijative brzo se suoče s distancom na kojoj se nalazi radništvo unutar sopstvenih struktura, čak i unutar pojedinačnog radnog mesta – da i ne govorimo unutar cele kompanije ili celog sektora koji njihov sindikat zastupa – a to nije nešto što se dâ lako prevladati, uzimajući u obzir njihov ograničen pristup informacijama i analizama koje su dostupne sindikalnom vodstvu.³⁵ Takođe, osim njihovih ograničenih organizacionih kapaciteta, ovakve opozicione grupe uglavnom su pokazivale slab interes za bilo šta što *prevazilazi* okvire njihovog sopstvenog sindikata.³⁶ Generalno odsustvo klasno zasnovanog referentnog okvira, koji se oslanja na iskustva i lekcije iz prošlosti, ogleda se u gubitku strateških kapaciteta i odnosa poverenja – oni bi trebalo da se stiču kontinuiranom sindikalnom praksom otpora, koja bi omogućavala radništvu da prevaziđe sporadične i lokalizovane pobune.

35 Treba spomenuti hrabar medijski projekat *Labor Notes*, koji tokom svih godina neoliberalizma pokušava da poveže ove opozicione grupe.

36 Za odličnu raspravu o potencijalima i nedostacima opozicionih grupa unutar sindikata videti: Jane Slaughter, 'The Vision Thing: Keeping Union Reform on Track', *Labor Notes*, 27. april 2012.

PREVAZILAŽENJE FATALIZMA: RADNIČKI PLENUMI

Radništvo nije samo po sebi radikalno, niti je nužno konzervativno, ali uglavnom predstavlja konfuznu strukturu koja sadrži oba elementa. Ovakvo stanje odraz je kontradiktornosti svakodnevice radnica i radnika, budući da njihova dobrobit, ali i dobrobit njihovih porodica, u potpunosti zavise od sistema koji podriva njihov sopstveni osećaj ljudskosti. Iako je postojanje vere u to da je bolji svet moguć svakako jedan od preduslova za prevazilaženje ovakve situacije, to nažalost nije dovoljno. Ipak, najveće nerešeno pitanje i dalje ostaje odsustvo struktura kroz koje bi radništvo moglo da prevaziđe sopstveni, otupljujući fatalizam i stekne samopouzdanje da „konkretizuje veru u bolji svet“.³⁷

Za socijaliste i socijalistkinje, učešće u ponovnoj izgradnji efektnog, makar i reformističkog sindikalnog pokreta ujedno predstavlja moralni imperativ (odbraniti radni narod) i generalni strateški princip (ostati unutar „realno postojećih“ borbi radničke klase). Ali učešće u ovim borbama i ostvarivanje čak i malih pobeda sve više postaje neophodno da bi se levica kao društvena snaga održala u životu. Zapravo, socijalistička vizija proširivanja polja borbe, kao i razumevanje kapitalističkog konteksta unutar kojeg funkcionišu sindikati i klasna strateška perspektiva biće od suštinskog značaja za prevladavanje demoralisućeg fatalizma radničkog pokreta. Ovo pretpostavlja inverziju posleratne marginalizacije socijalista i socijalistkinja unu-

³⁷ Leo Panitch i Sam Gindin, 'Transcending Pessimism: Rekindling Socialist Imagination', *The Socialist Register 2000*, London: Merlin Press, 1999.

tar radničkog pokreta: prethodno skrajnuta socijalistička klasna perspektiva sada postaje preduslov regeneracije sindikata. Polarizacija pozicija unutar neoliberalizma omogućava potencijalno plodno tlo za „sejanje i uzgoj“ socijalističkih ideja. Danas i radikalnije ideje imaju potencijal da zadobiju relevantnost koja nije samo ideološka; kako se umerenost pokazala neefikasnom, sve ono što u praksi bude efikasno biće ujedno i radikalno. Tvrdnja da sindikati moraju da budu mnogo ambiciozniji, kako bi dobili makar i male bitke, nije nikakvo parolašenje već realna slika trenutnog stanja. Ovo se ne odnosi samo na sindikalne politike, već i na njihove strategije i taktike. Iako prostor za socijalističke intervencije gotovo nije postojao, kontradikcije proizašle iz samog uspeha neoliberalizma stvorile su uslove za izgradnju jedne nove baze unutar sindikata, na osnovu relativno radikalnih i praktičnih reformi.

Mora se praviti razlika između ideje da bi prioritet socijalističke politike trebalo da bude obnova reformističkih sindikata i ideje obnove političkog projekta socijaldemokratije. Socijaldemokratija želi da se prikaže kao opcija voljna za reformisanje, ali budući da kao alternativu nudi biranje „manjeg zla“ i da nagomilano nezadovoljstvo koristi isključivo kao sredstvo u predizbornim kampanjama, ta njena alternativa je samo iluzija. Zbog toga, uprkos inicijalnoj bojazni, kapitalisti ne samo da nemaju problem sa socijaldemokratijom, nego je ponekad čak i podržavaju. S druge strane, sindikati su danas pod konstantnom i ozbiljnom pretnjom jer se čak i na njihove skromne zahteve i taktike – bilo da pokušavaju da ograniče komodifikaciju radne snage na radnom mestu, brane pravo na minimalni dohodak ili stupaju u štrajkove koji privremeno uskra-

ćuju pravo vlasnika da raspolažu svojom imovinom gleda kao na nešto što negativno utiče na akumulaciju kapitala i otvara prostor za mnogo neugodnija pitanja o kapitalizmu. Za razliku od savremene socijaldemokratije, militantni sindikati danas se posmatraju kao pretnja za kapital (čak i ukoliko su samo pretnja po nivo profita).

Jedan strateški pravac koji se često, u svetlu paralelnog razvoja neoliberalizma i globalizacije, predlaže kao opcija za obnovu sindikata jeste i njihovo internacionalno širenje i povezivanje. Ali to je zabluda. Radnička klasa koja nije u stanju da izgradi solidarnost unutar granica sopstvene države, tek na međunarodnom nivou neće biti u stanju to da uradi. Štaviše, podizanje sindikalnog pregovaranja na međunarodni nivo može dovesti do reprodukcije „strukovnog sindikalizma“: tačnije do napora da se unutar pojedinačne privredne grane podignu standardi na internacionalnom nivou, umesto da se radi na izgradnji – a često se radi i na štetu – klasne solidarnosti na domaćem terenu. Kao što je to Rejmond Vilijams uočio, „nova teorija socijalizma mora sada da uključi i *mesto*. Jednom kada se kapital izmesti, značaj *mesta* biva mnogo jasnije uočljiv“.³⁸ Svakako da su internacionalistički senzibiliteti veoma važni, ali ne postoji ništa što može da zameni bitku na domaćem terenu i ujedno stvori veći prostor za borbe izvan granica matične države (nešto što bi bilo suprotno pukom sklapanju kompromisa i podrivanju radništva na drugim mestima). Uprkos tome što je radnička borba u suštini uvek internacionalna (ono što se dogodi u jednoj zemlji utiče na odnose moći u drugoj), njena forma je uvek nacionalna (borbe se dešavaju na lokalnom nivou i unutar granica nacionalnih

38 Williams, *Resources of Hope*, str. 242.

država); ili rečima Marksa i Engelsa: „Razume se da proletarijat svake zemlje mora prvo da svrši sa sopstvenom buržoazijom“.³⁹

Ovde se ne radi o tome da jednostavno treba svu pažnju i strateške resurse usmeriti isključivo na Vašington i Volstrit. Radi se o tome da je neophodno izgraditi organizacionu infrastrukturu za razvoj klasne kohezije, anti-kapitalističkih perspektiva i socijalističke strategije. Kao preduslov za ovo, suštinski je značajno i postojanje obrazovne infrastrukture. Za obnovu sindikata, koja iziskuje i uspostavljanje, održavanje i povezivanje aktivnosti širom sindikata i unutar zajednice, potrebne su pouzdane strukture i obimna propratna infrastruktura: razvoj kadrova, literatura, stalna komunikacija, sastanci na kojima će se razmenjivati iskustva i ulaziti u strateška razmatranja, podrška u organizaciji pojedinačnih štrajkova i kampanja, itd. Ništa manje resursa nije potrebno ni za neku vrstu edukativnog projekta koji pretenduje da slomi hegemoniju kapitalističke kulture. Na primer, za adekvatan odgovor edukativnog karaktera na samom početku krize bilo bi neophodno organizovati na desetine foruma u svakom od stotinu gradova, koji bi mogli ne samo da privuku publiku već i da obezbede dovoljan broj predavača i predavačica i da okupe sve one ljude koji se bave ovim temama. Takođe, u okviru ovih foruma morali bi da postoje mehanizmi koji bi omogućili evaluaciju društvenih tumačenja krize, procenu nivoa spremnosti na akciju i mapiranje problema koji zahtevaju adekvatnije odgovore. To bi bilo neophodno

39 Karl Marx and Friedrich Engels, *The Communist Manifesto*, Rendelsham, UK: Merlin Press, 1998, str. 11; Navedeno prema prevodu Moše Pijade, *Komunistički Manifest*, Beograd, Centar za liberterske studije, 2009, str. 47.

kako bi se donela najbolja odluka o daljim aktivnostima, u smislu edukacije i protestnih akcija.⁴⁰

Kad se sve ovo ima u vidu, fundamentalno je važno uspostavljanje neke vrste medijalnih institucija (*intermediate*), kao što su radnički plenumi. Ideja da bi odgovor na nezadovoljstvo izazvano stagnacijom sindikata trebalo da bude fokusiranje na izgradnju klasno orijentisanih radničkih plenuma, uspostavljenih unutar šire zajednice, prvi put se mogla čuti na sastanku severnoameričkih radničkih aktivista u Vašingtonu, 2005. godine. To je kasnije inspirisalo osnivanje Velikog plenuma radništva Toronta (Greater Toronto Workers Assembly – GTWA), formiranog na samom početku finansijske krize.⁴¹ Ovaj politički projekat organizovanja plenuma unutar šire zajednice koncipiran je potpuno drugačije od svih sličnih pokušaja koji su reflektovali tadašnje protestne sentimente (od *Indignadosa* u Španiji i *Occupy* pokreta u SAD, do studentskog protesta u Kvebeku, koji je takođe motivisao organizovanje plenuma lokalnih zajednica). Formiranje radničkog plenuma, kao što je GTWA, pre svega je inspirisano promenom uloge sindikata i izgradnjom levice ukorenjene u radničkoj klasi.

Radnički plenumi moraju se razlikovati od koalicija

40 Na tragu ove teme, Stenli Aronovic mapira progresivne politike uoči krize: *Left Turn: Forging a New Political Future*, Boulder, CO: Paradigm, 2006.

41 Na sastanku u Vašingtonu formiran je Centar za obnovu rada (Center for Labor Renewal), koji se sastojao od sindikalnog članstva, predstavnika WCA i nekoliko akademskih radnica i radnika; Bil Flečer (Bill Fletcher Jr.) založio se za organizovanje klasno orijentisanih plenuma lokalne zajednice. Ovaj predlog detaljnije je razrađen u: Bill Fletcher Jr. i Fernando Gapasin, *Solidarity Divided: The Crisis in Organized Labor and a New Path to Social Justice*, Berkeley: University of California Press, 2008, str. 170–9.

progresivnih grupa, koje se udružuju pre svega kako bi zastupale svoje partikularne interese i političke ciljeve, i kako bi dogovarale specifične, kratkoročne kampanje. Stoga se radničke skupštine pre svega moraju sastojati od *individua* koje se udružuju kako bi radile na razvoju politika.⁴² Nastavio bi se aktivistički rad koji su članovi i članice radničkog plenuma prethodno obavljali unutar svojih zajednica ili sindikata; radnički plenumi bi predstavljali prostor u kojem članstvo određeni deo svog vremena posvećuje razvijanju sveobuhvatnijih politika, a uz pomoć kojih bi, posledično, uticalo na politike unutar svojih matičnih organizacija. Organizovanje radničkih plenuma unutar lokalnih zajednica pokazuje nedvosmislenu spremnost da se iskorači iz partikularnih sindikalnih interesa, kako bi se radilo na izgradnji aktivističke mreže unutar svih sektora rada. Takva mreža bi mogla da integriše i nesindikalizovano radništvo i mobilise ljudstvo duž širokog spektra društvenih i ekonomskih potreba. Bitno je naglasiti da or-

42 Osnovna razlika između plenuma koji su predlagali Flečer i Gapasin (*Solidarity Divided*) i formiranog GTWA jeste u tome što prvi podrazumeva koaliciju, dok se GTWA zasniva na individualnom članstvu. GTWA je nastao 2008. godine, nakon niza sastanaka socijalističkih i drugih aktivista i aktivistkinja, koji/e su bili/e nezadovoljni/e ograničenim mogućnostima njihovih matičnih organizacija – koliko god progresivne one bile. Plenum se održava dva puta godišnje, a u međuvremenu se članstvo sastaje jednom mesečno i organizuje neformalne edukativne programe i tribine. Rad na kampanjama uglavnom se odvija preko delegiranih komiteta (trenutno se rade kampanje za besplatan javni prevoz, planiraju se strategije odbrane javnog sektora i organizuju se feminističke akcije). GTWA je jasno antikapitalistički, što u praktičnom smislu znači da je on prostor za radikalne alternative i da je posvećen ujedinjavanju intelektualnog i aktivističkog rada. Za više informacija o GTWA videti: Herman Rosenfeld, 'The Greater Toronto Workers Assembly: A Hopeful Experiment', *New Politics*, XIII-3(51), leto 2011.

organizacija na nivou lokalnih zajednica nipošto ne implicira otklon od nacionalnih politika: imajući u vidu ograničene domete lokalnih politika, različiti gradski i seoski plenumi lokalnih zajednica bi u jednom trenutku trebalo da se povežu i izdignu na viši nivo, tako što će se ujediniti unutar jednog federalnog plenuma. Kako bi radnički plenumi bili angažovani na kampanjama proisteklim iz neposrednih potreba, pretpostavka je da bi među aktivistima i aktivistkinjama raslo uverenje da je kapitalizam sam po sebi prepreka istinskim reformama, što bi otvorilo mogućnost da se ocena uspeha ne meri samo postignutim reformama, već razvojem klasnih kapaciteta i sposobnošću projekta da se suoči s kapitalizmom, i da ga, na kraju krajeva, transformiše.

Ova četiri elementa – individualno članstvo, ukorenjenost u lokalnu zajednicu, klasna orijentisanost i, konačno, antikapitalizam – predstavljaju temelje izgradnje radničkih plenuma. Razlika između njih i drugih institucija i organizacija koje se bave radničkim pravima, kao što su na primer centri radničke akcije (Worker Action Centers – WCA) ili razni centri za pomoć nezaposlenima (Unemployment Centers), nije u njihovoj međusobnoj suprotstavljenosti, već u različitim dometima njihovog rada. Iako su usluge koje ovakve organizacije i institucije pružaju veoma važne, njihov fokus je isključivo na depriviranim delovima klase, a ne na radničkoj klasi u celini.⁴³ Impozantne i inovativne taktike, koje ove organizacije ponekad primenjuju (u koje neretko spadaju i predavanja sindikalnog članstva), često su samo zamena za ono što je sindikat mogao

43 Devedeset odsto od ukupno 137 centara radničke akcije u SAD uslužuje nisko plaćeno, nesindikalizovano, migrantsko radništvo. Videti: *Janice Fine, Worker Centers: Organizing Communities at the Edge of the Dream*, Ithaca: Cornell University Press, 2006; i Jenny Brown, 'Can Labor Organize the Unemployed?', *Labor Notes*, 14. februar 2012.

ili trebalo da uradi u teškim trenucima. Iako se WCA po mnogo čemu razlikuju među sobom, svima su im zajednički: ograničene mogućnosti usled zavisnosti od spoljašnjih izvora finansiranja; slabe organske veze sa sindikatima; kratkotrajne veze uglavnom sa prekarnim radništvom koje koristi njihove usluge; poteškoće u reprodukciji kadrova s obzirom na čestu promenu zaposlenih, od kojih zavisi samo funkcionisanje centara; i generalna nemogućnost da dopru do radništva izvan sopstvene lokalne baze.⁴⁴ Problem ograničenog dometa delovanja javlja se i kod onih organizacija koje su isključivo koncentrisane na procese neophodne za održavanje što uspešnijih protesta, umesto da se bave pitanjima izgradnje strateških i organizacionih kapaciteta s tim u vezi, ali i kako bi otišle i korak dalje.

Napor da se izgrade i razviju strateški i organizacioni kapaciteti sindikata svakako je ambiciozan poduhvat. Ali, za razliku od formiranja masovne socijalističke partije u Severnoj Americi, u skorijoj budućnosti *zamisliv* poduhvat. Možda ponovna ideja o formiranju partije može jedino da se javi organski – nakon praktičnih iskustava, iz stečenog znanja i strateških pitanja koja će se nametnuti nepredvidivom dinamikom takvih medijalnih organizacija, koje će biti most između radnog mesta i političke sfere partije. Ukoliko bi političke partije organizovale ove medijalne organizacije, pritisci podređivanja „višim partijskim ciljevima“ pretili bi da ugroze organski razvoj njihovog članstva – što smo mogli da vidimo kako na primeru socijaldemo-

44 Uprkos tome, u nekim od ovih centara realizuju se veoma inovativni programi i levia bi od njih mogla da nauči neke važne organizacione lekcije. Npr: „the Los Angeles Labor Community Strategy Center“, „the Miami Worker Center“, „POWER“ u San Francisku i „the Media Mobilizing Project“ u Filadelfiji.

kratskih i komunističkih partija, tako i na polju sindikalnog organizovanja. Čak i u slučaju da takve medijalne organizacije pokažu „niži nivo svesti“ od revolucionarnih organizacija, prostor koje one nude za eksperimentisanje, delovanje i sticanje znanja (uključujući i učenje na greškama) – od suštinske je važnosti. Na taj način otvoriće se mogućnosti za usmeravanje prve generacije regrutovanih pojedinaca ka radikalnoj partiji. Ovakve organizacije ostale bi od centralne važnosti čak i nakon formiranja partije. S obzirom na raskorak između onih koji su spremni da formiraju partiju i potencijalnog budućeg članstva, postoji opasnost da bi partija institucionalizovala odnos između manjine, koja ne dovodi u pitanje svoju lidersku ulogu, i većine, koja je spremna da je prati. Kao što je to Lusio Magri (Lucio Magri) jednom rekao: „Između partije i masa mora da postoji još jedan element koji posreduje njihov odnos: autonomne i jedinstvene političke institucije radničke klase. Ove institucije i njihove strukture moraju da izniknu u svim segmentima društva (fabrike, kancelarije, škole) – kako bi onda partija unutar njih mogla da ima stimulativnu i kohezivnu ulogu (...), ponovno, vizionarsko preispitivanje sovjetske problematike danas od suštinske je važnosti za razrešenje teorijskih i strateških prepreka Zapadne Revolucije“.⁴⁵

Procesi izgradnje radničkih plenuma nailaziće na niz poteškoća. Za početak, u situacijama kad ne bude postojalo dovoljno brojno radništvo u aktivnim borbama, radnički plenumi će teško moći sami da iznađu prostore borbe koji im otvaraju mogućnosti za regrutaciju radničke klase.

45 Lucio Magri, 'Problems of the Marxist Theory of the Revolutionary Party', *New Left Review*, I/60 (mart-april), 1970, str. 128.

Takođe, kao prepreka će se često javiti i prostorna razdvojenost levice, aktivne u velikim urbanim sredinama, i potencijalnog budućeg članstva, naseljenog u zajednicama u predgrađu. Ovo predstavlja veliki problem, s obzirom na to da je nesrećna politička istorija levice u poslednje tri decenije ostavila aktiviste i aktivistkinje bez neophodnih organizacionih sposobnosti, posebno onih neophodnih za prodiranje u sindikate i probijanje sindikalnih birokratskih barijera, ali i neophodnih za prodor unutar raznolikih, fragmentisanih i individualizovanih lokalnih zajednica. Možda će najveća prepreka izgradnji organizacione koherentnosti biti nestabilnost samih radničkih plenuma, u smislu raznolikosti političkih pozicija i neujednačenog političkog razvoja i stepena posvećenosti. Nepostojanje organizacione koherentnosti ostaviće radničke plenuma podložnim dobro poznatom hiperaktivizmu, kada se bez ideje o tome šta su politički prioriteti besomučno trči od jedne do druge akcije. Usled izostanka konsenzusa, javiće se poteškoće u razvoju kadrova (koji su ujedno i aktivisti i aktivistkinje i organska inteligencija), a kao posledica nedostatka ideološke i organizacione usmerenosti, postoji opasnost da će entuzijazam polako bledeti i da će se članovi i članice polako povlačiti u svoje privatne sfere i vraćati na svoje prethodne, udobnije i neposrednije aktivističke pozicije.

Svi ovi potencijalni problemi upućuju na potrebu za konstantnom evaluacijom aktivnosti i struktura radničkih plenuma, ali i na to da bi prioritet trebalo da bude izgradnja makar i minimalnog nivoa koherentnosti. Takođe, oni u prvi plan stavljaju značaj ujedinjujućih zahteva, koji se konkretizuju tek sa širim mobilizacijama, te stoga dovode

u pitanja same ciljeve i strategije. Zbog toga je od velike važnosti neka vrsta „strukturnih reformi“, čija je namera da, kako je to najbolje objasnio Andre Gorz (Andre Gorz) „promene odnose snaga, utiču na redistribuciju funkcija i pozicija moći i da uspostave nove centre demokratskog odlučivanja“, a koje su koncipirane tako da „vide socijalističku transformaciju društva, i kreću se ka njoj“. ⁴⁶ Ono što jednoj ovakvoj reformi daje radikalizujući potencijal jeste kombinacija njenog sadržaja i ideološkog i društveno-istorijskog konteksta. Taj potencijal zavisi, s jedne strane, od mogućnosti kapitala i države da odgovore na konkretne zahteve, a sa druge od samih aktivističkih kapaciteta da uopšte formulišu zahteve koji bi uključivali širu društvenu bazu i zahtevali korenitije promene.

Postoji suštinska razlika između zahteva radničke klase za onim što se može nazvati *statičkim* reformama, orijentisanim na premeštanje društva iz jednog ekvilibrijuma u drugi, kvantitativno viši (bolji) ekvilibrijum, i *dinamičkih* reformi, inherentno kontradiktornih i nepostojanih, zbog toga što utiču na kapacitete, odnose moći i očekivanja učesnika i na taj način otvaraju prostor za buduće promene i nove neizvesnosti. Strateški izazov prelaznog političkog programa upravo je mogućnost da proširi statičke reformske zahteve i usmeri ih ka dinamičnim, tako što će uvesti novi set zahteva koji proizlaze iz stanja aktuelnih borbi, ali koji imaju i dinamički potencijal. U tom smislu, predlozi razrađeni u nastavku teksta jesu strateške orijentacije koliko i konkretne mere. Njihov fokus je i na regeneraciji sindikata uvođenjem klasne perspektive u njihove aktivnosti i na jednom sveopštem političkom zaokretu, kako bi se, prevazilaženjem trenutno dominantne uske političke kulture, stremilo dostizanju socijalističke ideje.

⁴⁶ Andre Gorz, *Strategy for Labor*, Boston: Beacon Press, 1967, str. 58.

1. Od kolektivnog pregovaranja ka radnim mestima

„Poslednjih trideset godina nas je promenilo“, nedavno je izneo zaključak CEO kompanije *Galup* (Gallup), predstavljajući, kako je rekao, jedan od najkonzistentnijih rezultata anketa kompanije: „Najbitnija stvar u životima svih ljudi je da imaju dobar posao. Sve ostalo je na drugom mestu“.⁴⁷ Dakle, odgovornost sindikata ne može biti očiglednija, s obzirom na to da su sindikati tradicionalno bili koncentrisani na uslove rada i cenu radne snage, a ne na pitanje imaju li ljudi uopšte posao. Ova nemogućnost sindikata da se bave pitanjem od suštinske važnosti za njihovo članstvo problem je i sam po sebi, ali dodatno i zbog toga što nesigurnost posla ujedno umanjuje njihove kapacitete da rade ono zbog čega navodno i postoje – da štite i utiču na poboljšanje plata, socijalnih beneficija i uslova rada. Bez bavljenja pitanjem mogućnosti pristojnog zaposlenja nema ni govora o regeneraciji sindikata. U prošlosti su sindikati uspešno izbegavali ovu problematiku, tako što su se oslanjali na ekonomski rast, kao i na to da će kejnzijski stimulans obezbediti radna mesta, dok su se oni bavili isključivo cenom rada. Iako je fiskalni stimulans trenutno aktuelan – čak su i mnogi ekonomisti, mejnstrim komentatori i korporativni lideri shvatili da spasavanje banaka nije dovoljno da povрати rast i spase kapitalizam od samog sebe – kejnziizam je davno prevaziđen kao dugoročna strategija za obezbeđivanje sigurnosti radnih mesta. Kapital je jasno stavio do znanja da se njegove strategije rasta sada oslanjaju na disciplinovanje radništva, održavanje in-

47 Jim Clifton, *The Coming Jobs War: What Every Leader Must Know About the Future of Job Creation*, New York: Gallup Press, 2011, str. 11, 185.

flacije i intenziviranje tržišne konkurentnosti – na svemu što je u potpunosti suprotnosti s radnom i socijalnom sigurnošću radništva. U poslednjim decenijama jeste *bilo* ekonomskog rasta, ali je on, motivisan mogućnošću sticanja većeg profita i slabljenjem sindikata, doneo samo još veću društvenu nejednakost, a da pritom čak nije obezbedio ni blizu neophodne privatne investicije za punu zaposlenost, a kamoli sigurne, dobro plaćene, poslove.⁴⁸

Radi se o tome da se na nesigurnost zaposlenja i loše uslova rada ne može više odgovoriti a da se direktno ne suoči sa slobodnim tržištem i deregulacijom, kontrolom koju privatnici imaju nad radnim mestima i autsorsingom, poreskom politikom i kontrolom kapitala, a posebno s mogućnošću finansijskih institucija da redistribuiraju javne profite, penzije i uštedevine. Ovo zahteva ne samo bolje politike, već ponovno promišljanje toga gde sindikati vide svoju ulogu i na koji način se povezuju s celokupnom radničkom klasom. Razmotrimo, na primer, skorašnje bejlaute u automobilskoj industriji. Umesto što je odmah formulisan zahtev za spasavanje *Dženeral motorsa* (General Motors) zbog zatvaranja radnih mesta, fokus je mogao da bude širi i usmeren na lokalnu zajednicu i impresivne pro-

48 Čak i u slučaju niskog stepena nezaposlenosti, pristojna zaposlenja su veoma retka – 2004. godine procenat nezaposlenosti spustio se za 4%, ali to nije značilo i sigurnost zaposlenja za radništvo, zbog intenzivnog ekonomskog restrukturiranja (radna mesta koja su se otvarala bila su ili daleko ispod strukovnog nivoa radništva, ili su bila nedostižna za novozaposlene). U slučaju ubrzanog restrukturiranja, rezervna armija rada ne uključuje više samo nezaposlene, već i prekarizovano, nisko plaćeno radništvo. Videti: Guy Standing, *The Precariat: The New Dangerous Class*, London: Bloomsbury, 2011; i John Evans i Euan Gibb, 'Moving from Precarious Employment to Decent Work', Discussion Paper 13, Global Union Research Network, Geneva, 2009.

izvodne kapacitete radništva i potencijalno veoma vredna sredstva za proizvodnju koja stoje neuposlana. Dakle, umesto dopuštanja tržišnoj konkurentnosti da upravlja našim životima, trebalo je formulisati zahtev za demokratsko planiranje unutar većeg i proširenog javnog sektora. Umesto što su samo omogućili veći broj automobila na putevima, i tako dali podršku privatnom kapitalu, sindikati auto-industrije u SAD-u i Kanadi trebalo je da rade na mobilizaciji zajednice – i to je trebalo da rade zajedno s drugim sindikatima, poput sindikata Ujedinjenog radništva industrije čelika (United Steelworkers) i drugim sindikatima građevinske industrije – koja bi zahtevala plansko restrukturiranje stotina postrojenja pred zatvaranjem, kako bi odgovorila na davno zapostavljene infrastrukturne probleme, a posebno na često naglašavane ekološke potrebe, koje će biti od presudnog značaja u ovom veku: saobraćaj i energetske mreže, izgradnja i modernizacija stambenih objekata, modifikacija procesa proizvodnje i proizvodnih pogona u fabrikama i radne opreme u kancelarijama. Ovaj zahtev je mogao biti aktuelizovan podsećanjem radništva i šire javnosti na izvanrednu tehničku modernizaciju auto-industrije i fabrika drugih proizvodnih sektora za vreme i posle rata.⁴⁹

2. Od radnih mesta ka izgradnji zajednice

Za planiranje razvoja jednog konkretnog sektora uvek je neophodna i prostorna dimenzija. Ukoliko plan razvoja uključi i regionalne i lokalne zajednice, pruža nam se mogućnost da se ne bavimo samo apstraktnim pitanjem

49 Greg Albo, Sam Gindin i Leo Panitch, *In and Out of Crisis: The Global Financial Meltdown and Left Alternatives*, Oakland, CA: PM Press, 2010, poglavlje 5.

radnih mesta, već i pitanjima poput: šta bi moglo da se proizvodi, za koga i sa kakvim posledicama po okolinu? Plan razvoja celokupne zajednice treba da omogući ono što zdrav razum nalaže da bi jedno društvo trebalo da omogući – produktivan rad ili obuku za svakoga kome je potrebna. Generalna je pretpostavka da svako ima pravo na obrazovanje. Stoga nije pogrešno nedvosmisleno insistirati na tome da svako ima pravo i na posao. Jedan od načina da se ova pretpostavka i formalizuje jeste uspostavljanje lokalnih institucija s izabranim predstavnicima – odbori za razvoj rada (job development boards) – koje bi imale odgovornost da uoče nezadovoljene potrebe i neiskorišćene veštine unutar zajednice, da pruže stručnu tehničku podršku za restrukturiranje fabrika koje su u opasnosti od zatvaranja i obezbede osnovno ekonomsko obrazovanje radi većeg nivoa participacije unutar odbora.⁵⁰ S obzirom na to da je svaka radikalna ideja koja namerava da se suoči s kapitalističkom logikom, formulisana unutar društva koje je još uvek kapitalističko, veoma brzo će naići na prepreke, ako ne i na potpune kontradiktornosti. U takvim okolnostima, rešenje nije posustati i prihvatiti te prepreke kao nepremostive, već istrajati. Na primer, jedna takva prepreka je i finansiranje; bez izvora finansiranja nijedan ozbiljan plan ne može biti sproveden u delo. Ovo nam govori koliko je važno stati na put kontroli koju banke imaju nad distribucijom društvenih prihoda i ušteđevina, tj. zameniti tu privatnu kontrolu javno vođenim, demokratskim bankarskim sistemom. S tim u direktnoj vezi jeste način na koji su ušteđevine radništva integrisane u kapitalističke finansijske tokove.

50 Leo Panitch, 'Reflections on Strategies for Labour', *The Socialist Register* 2001, London: Merlin Press, 2000.

Na primer, razmotrimo mogućnost da će kompanije, kako bi namirile potraživanja koje imaju prema akcionarima, zaboraviti na obaveze koje imaju i prema radništvu i smanjivati njihove penzijske fondove.⁵¹ Intenzifikacija tržišne konkurencije razorila je „privatnu državu blagostanja“, proizašlu iz kolektivnog pregovaranja unutar prethodnog društvenog ugovora. Kompanije koje smanjuju obim radne snage i pri tom imaju veliki broj tekućih isplata penzija ne mogu da obećaju stabilnost njihove isplate, nasuprot kompanijama u kojima ili ne postoji definisan penzijski plan ili u kojima je zaposlena znatno mlađa radna snaga – pogotovo danas, kada je porast vrednosti aktive, koja je upumpavala novac u državni budžet, zaustavljen globalnom krizom finansija i niskim kamatama državnih obveznica. Svakako da bi trebalo odbraniti penzije radništva (defanzivne reforme). Međutim, niz kontradikcija koje iz ovakve situacije proizlaze ukazuje na potrebu za artikulacijom mnogo širih zahteva (strukturne reforme). Jedna od kontradikcija je i to postojanje rizika da će manjina koja je ostvarila pravo na penzije privatnih fondova ostati izvan reformskih zahteva, što znači da se treba fokusirati na zahtev za univerzalnim penzijskim sistemom. Međutim, ukoliko se penzija bude obračunavala na osnovu stečenih prihoda, to će reprodukovati nejednakosti zbog različitih uslova rada tokom života; potreban je solidarniji pristup. Takođe, tu se javlja i pitanje načina finansiranja penzija i investiranja novčanih sredstava. Investiranje penzijskih fondova u prioritete društva (posebno otvaranje novih radnih mesta i restruk-

51 Za diskusiju o potencijalnoj ulozi koju bi penzije mogle da imaju u društvenom progresu videti: Robin Blackburn, 'Crisis 2.0', *New Left Review*, 72 (novembar-decembar), 2011, str. 51–53.

turiranje industrije) – a imajući u vidu potencijalne nosioce društvenih promena o kojima je ovde bilo reči – osujetilo bi funkcionisanje kapitalističkih finansijskih tržišta i pomoglo reformske zahteve za pretvaranje finansijskih institucija u javne servise za demokratsko ekonomsko planiranje.

3. Veći javni sektor

Ključni programski fokus strukturne reforme mora biti na javnim servisima. I unutar ovog sektora postoji problem nesigurnih radnih mesta, ali je pitanje od suštinskog strateškog značaja na koji način bi sindikati mogli da imaju vodeću ulogu u očuvanju i proširivanju *javnih servisa*, umesto da se samo bave partikularnim pitanjem radnih mesta. Sindikati javnog sektora uglavnom shvataju koliko je važna njihova uloga u ovoj stvari, kao i da su oni ti koji moraju da zadobiju podršku javnosti. Međutim, to se neće dogoditi samo izdavanjem saopštenja za štampu, pisanjem proglosa i potpisivanjem rezolucija. Cinična javnost mora biti uverena da se ne radi samo o pukom oportunističkom; sindikati moraju da redefinišu i dokažu svoju posvećenost „opštem interesu“. Ovo podrazumeva promenu svakog aspekta funkcionisanja sindikata: načina na koji raspodeljuju resurse, tema kojima se bave, uloge zaposlenih u sindikatu i postojanja odgovarajuće sindikalne edukacije. Takođe, to bi zahtevalo izgradnju samopouzdanja i kapaciteta, kako bi se na pregovarački sto stavilo pitanje obima, kvaliteta i administracije javnih servisa. Nužna je kritika nedovoljno dobrih javnih usluga, ali i predlozi kako ih poboljšati. Osim uspostavljanja dobrih odnosa između radnika i radnica u javnom sektoru koji rade direktno s ljudima zavisnim od

njihovih usluga, potrebno je i uključiti te ljude u pitanja kolektivnog pregovaranja, formiranja zahteva i donošenja odluka o načinima štrajkovanja.⁵²

Sindikati bi mogli ne samo da ističu važnost javnih servisa kada ulaze u pregovore već da zaista insistiraju na tome da je dostupnost većeg, kvalitetnijeg i demokratski uređenog javnog sektora jedan od *prioritetnih* zahteva. Budući da se pozicioniraju kao branioci javnih servisa, sindikati ne smeju doći u kontradiktornu poziciju i da onda, kad pregovori propadnu, jednostavno ukinu javne servise, već moraju da planiraju akcije štrajka. Retko kad direktne akcije neće biti potrebne, zato se moraju naći kreativni načini da se izabere oblik štrajka koji će uključiti klasnu poziciju (i koji će široj javnosti staviti do znanja da je uskraćivanje dostupnosti javnih servisa poslednja opcija). Radnici i radnice gradske čistoće mogu, na primer, odbiti da odnose đubre u elitnim kvartovima, ili mogu da sakupljeno đubre ostave u finansijskom distriktu, kako bi se naglasila povezanost finansijskih tržišta i mera štednje. Poštanski radnici bi mogli da štrajkuju, ali da (isto kao u štrajku u Kanadi 1990. godine) i dalje dostavljaju penzije i čekove socijalne pomoći. Dešavalo se ponekad da su vozači autobusa odbijali da naplaćuju karte, kako bi pokazali putnicima kako izgleda usluga dekomodifikovanog javnog prevoza. Poreski procenitelji bi mogli da koriste svoje znanje da razotkriju korupciju unutar poreskog sistema i da se postave kao uzbunjivači u službi javnosti. Radništvo u sektoru

52 Michael Hurley and Sam Gindin, 'The Assault on Public Services: Will Unions Lament the Attacks or Lead a Fightback?', u: Michael D. Yates, ed., *Wisconsin Uprising: Labor Fights Back*, New York: Monthly Review Press, 2012.

nege (long-term care workers)⁵³ moglo bi u slučaju štrajka da se odluči za *work-in* akciju.⁵⁴ Umesto uskraćivanja svojih usluga, šira javnost bi mogla da dobije priliku da vidi kakva je nega moguća ukoliko je pacijentima na raspolaganju danonoćno. Na kraju, navešću još jedan kanadski primer iz 1990-ih, kada su radnicima i radnicama socijalnog osiguranja za nezaposlene (Unemployment insurance) date kvote za smanjenje broja korisnika osiguranja. Oni su tada napravili pamflete koje su delili korisnicima osiguranja, kako bi ovi unapred znali kako da odgovore na postavljana pitanja, tako da se ne bi ukazala formalna osnova da im se osiguranje ukine. Ove pamflete delilo je sindikalno članstvo koje nije zaposleno u kancelariji socijalnog osiguranja, kako radnici i radnice ne bi bili kažnjeni.

U svakom slučaju, štrajkovi kojima se uskraćuju usluge javnih servisa ponekad će biti neophodni, a sindikati javnog sektora nikad ne smeju ignorisati činjenicu da oni ne pregovaraju s privatnim poslodavcem nego sa državom. Jer ono čemu se mora stati na put jeste običaj da se državi dozvoli da u štrajkovima koji imaju širok strateški značaj ulazi u sukob sa svakom sindikalnom podružnicom pojedinačno. U takvim borbama nisu dovoljne demonstracije

53 Ovde se konkretno misli na radnike i radnice u sektoru nege, koji se na dugi vremenski period brinu o ljudima sa hroničnim bolestima, invaliditetom ili bilo kojom drugom smetnjom zbog koje nisu u mogućnosti da se sami o sebi brinu. (Prim. prev.)

54 *Work-in* akcija je oblik direktne akcije, kada grupa radnika i radnica odbija da napusti svoja radna mesta i nastavlja da radi bez nadoknade. Ovakve akcije se sprovode uglavnom u slučajevima kada se radništvo brani od otkaza. Na taj način radnici i radnice žele da ukažu na važnost postojanja njihovih radnih mesta široj lokalnoj zajednici, ili da pokažu da i oni mogu da efikasno upravljaju firmom ili institucijom. (Prim. prev.)

kojima se pokazuje simboličan otpor. U takvim borbama šansa za pobjedu postoji samo ukoliko se uposle svi resursi i kapaciteti sindikata za masovne demonstracije koje mobilišu zajednicu artikulacijom pitanja javnih servisa (a ne na prvom mestu pitanja sindikalnih plata i beneficija), uključivanjem lokalnih podružnica, proširivanjem solidarnosti, koja bi uključila ostatak sindikata javnog sektora, i na kraju uključivanjem sindikata privatnog sektora u direktne akcije.

4. Izgradnja radničke klase

Jedna je stvar naglašavati suštinsku važnost koju ima postojanje organizacione strukture preko koje će se radništvo boriti, a sasvim je druga stvar osujetiti regeneraciju sindikata insistiranjem na generisanju sindikalnog članstva. Rast sindikata, kao primarni strateški plan ponekad je bio uspješan u situaciji usko postavljenih ciljeva, ali sveukupna zaostavština takvog pristupa donela je samo pokoji sindikalni proboj unutar novih sektora, a koštala je sindikate njihove snage. Ovakav pristup projektu regeneracije sindikata često je značio i pravljenje kompromisa s kompanijama. Time su žrtvovane potrebe radništva, jer su raspoloživi resursi usmeravani isključivo na organizovanje, a štrajkovi tretirani kao nešto precenjeno, što samo odvraća pažnju s primarnog cilja – što je sve bilo praćeno potiskivanjem unutrašnje demokratije sindikata, kada bi se takav uskogrudi pravac doveo u pitanje.⁵⁵

55 Steve Early and Rand Wilson, 'Back to the Future: Union Survival Strategies in Open Shop America', u: *Wisconsin Uprising; and Steve Early, The Civil Wars in U.S. Labor: Birth of a New Workers' Movement or Death Throes of the Old?*, Chicago: Haymarket Books, 2011.

Istovremeno, čini se da se čak nije ni uspjelo u strategiji širenja sindikalnog članstva: sindikati trenutno ne uspeva-ju ni da održe kontakt s otpuštenim radništvom, zbog čega su radnici i radnice ozlojeđene na sindikate, i takvi odlaze na naredno radno mesto („sindikata se brinu o meni samo dok sam plaćao/la članarinu“). Razlog ove nebrige uglavnom su teškoće sindikata da se izbore s frustracijama i očekivanjima otpuštenog radništva u situacijama kada se čini da ne postoji ništa više što bi oni mogli da urade da to promene. Upravo ova situacija dovodi u pitanje ovakvu organizacionu strategiju: ako sindikati ne mogu čak ni da mobilišu bivše članstvo, kako se od njih može očekivati da će mobilisati nove radnike i radnice? Klasno orijentisano sindikalno organizovanje na prvo bi pak mesto stavilo izgradnju društvenih prostora za otpušteno članstvo. Ovakvi prostori bi omogućili negovanje kontakata među kolegama i kolegamicama. Tu bi se mogle razmenjivati informacije i pružati podrška u ostvarivanju socijalnih prava. Gledali bi se filmovi i mogli bi se organizovati edukativni programi. Na kraju krajeva, odatle bi se moglo i zapošljavati na upražnjena radna mesta.

Kada je Kongres industrijskih sindikata (CIO) postigao svoje prve uspehe, tokom nesrećnih 1930-ih godina, ključ uspeha bio je u ambicioznim zahtevima i prevazilaženju partikularnih interesa. Nije se radilo samo o potrebi da se masovnije mobilise radništvo, već i o tome da se omogući jedna institucionalna forma za ono što je Džon L. Luis (John. L. Lewis) pompezno nazvao „snažnim prodorom ljudskog sentimenta“. Cilj je bio organizovati i nekvalifikovano i kvalifikovano radništvo, bez obzira na rasu, pol, ili etničku pripadnost, duž čitave industrijske masovne

proizvodnje, od rudarske i automobilske industrije preko industrije čelika, gume, tekstila i elektronske industrije (odmah pošto se samo organizovalo, radništvo rudarske industrije delegiralo je na stotine ljudi iz sindikalnog članstva – čiji su velik deo činili komunisti – da podrže sindikalno organizovanje u industriji čelika). Tada uspostavljene sindikalne organizacije bile su sektorske i njihovom daljom institucionalizacijom organizacijski partikularizam je postajao sve izraženiji. Međutim, klasni sentiment koji je proživljavao taj period sindikalne istorije bio je očigledan i imao je stvarne društvene posledice. Taj sentiment je neophodno ponovo rasplamsati kako bi danas zaživelo sindikalno organizovanje u nisko plaćenim privatnom sektoru ili na antisindikalno raspoloženom jugu SAD-a.⁵⁶

Tačno je da radnice i radnici koji se učlanjuju u sindikate rade to iz praktičnih razloga; ne rade to kako bi učestvovali u „izgradnji radničke klase“, već kako bi rešili problem sopstvene i neposredne opresije. Ali stvar je u tome što sposobnost sindikata da privuče članstvo umnogome zavisi od toga ima li širu stratešku poziciju – i to onu koncentrisanu na izgradnju radničke klase. Ono što sindikalno organizovanje na klasnoj osnovi omogućava jeste širok dijapazon inovativnih strategija za privlačenje članstva, čak i u slučaju da profesionalna računica „odnosa troškova i koristi“ (tj. niske članarine i veliki rashodi) pokazuje suprotno. Sindikalno organizovanje usmereno na klasnu izgradnju iziskuje regionalnu saradnju sindikata u kampanjama, umesto uobičajene, kontraproduktivne međusobne kompeticije. Iziskuje i postojanje odgovarajućeg organizacio-

⁵⁶ Kim Moody, *US Labor in Trouble and Transition*, New York: Verso, 2007, poglavlje 11.

nog prostora, radi boljeg povezivanja i artikulacije pitanja radnih prava i drugih društvenih problema (kao što su npr. stanovanje i javni prevoz), ali i radi efikasnije mobilizacije radništva.⁵⁷ Takođe, pošto bi unutar ovako organizovanih sindikata jedno od glavnih pitanja bilo i uključivanje radništva bez priznatog prava na kolektivno pregovaranje u radnički pokret, njihova vrata bi morala da budu otvorena i za individualno članstvo, naročito za prekarno radništvo. Ukoliko bi se dovoljan broj individualnih članova skupio unutar jednog radnog mesta, to bi moglo da postane potpora tradicionalnom organizovanju, tako što bi nova grupa, s priznatim pravom kolektivnog pregovaranja, mogla zatim da odabere da se učlani u bilo koji sindikat. Čak i na onim radnim mestima gde je organizacioni potencijal ograničen, pozitivan prvi utisak o sindikatu i postojanje dobrih odnosa mogu se pokazati korisnim za buduće akcije u drugim sektorima, bez obzira na to koji sindikat ih organizuje.

5. Borba za slobodno vreme

Vreme potrebno za „oporavak od posla“ preduslov je za postojanje bilo kakve borbe. Radnička klasa ne može ni biti nosilac društvenih promena, ni raditi na regeneraciji sindikata ukoliko radništvo nema vremena da čita, razmišlja, prisustvuje sastancima, diskutuje, analizira, da radi na strategijama, da sanja i da deluje. Pa ipak, danas je za to sve manje vremena. U periodu 1980-ih i 1990-ih, kada je populacija SAD porasla 25%, radno vreme u SAD-u povećalo se za 46%. Tokom te dve decenije, radničke porodice uspevale su da održe neophodan nivo kupovne moći pre-

57 Videti: Eric Mann, *Playbook for Progressives*, Boston: Beacon Press, 2011.

vashodno povećanjem broja radnih sati (na prvom mestu radnih sati ženâ), pa tek onda zaduživanjem.⁵⁸ U Evropi i Kanadi su prethodni trendovi smanjivanja radnog vremena uglavnom bivali zaustavljani ili preokrenuti.⁵⁹ Muškarci su nekada mogli da se oslone na rodnu podelu rada u domaćinstvu, koja im je omogućavala slobodno vreme da se bave aktivizmom, ali sa uključivanjem žena na tržište rada i pozitivnim uticajem koji je feminizam imao na radnički pokret, ova patrijarhalna opcija je uglavnom iščezla.

Danas nas artikulacija radikalnih zahteva poput „trideset za četrdeset“ (trideset sati rada nedeljno, za plaćenih četrdeset) ne može nikuda odvesti. Za pokret koji jedva da može da se izbori s inflacijom, mahanje takvim ispraznim sloganima brzo bi se pokazalo kao neadekvatno. Štaviše, takav jedan generalni zahtev ignoriše činjenicu da postoje velike nejednakosti i razlike među radničkom klasom. Neki delovi radništva su u situaciji da im treba više radnih sati, a ne manje – zbog toga što su zaglavljani na privremenim i povremenim ugovorima o radu, ili su im plate jednostavno nedovoljne na život. Ovo nas upućuje na to da bi postignuća na polju boljeg radnog vremena morala da budu sastavni deo jednog zaokreta u političkoj kulturi, koji bi u artikulisanju zahteva za kontrolu radnog vremena imao u vidu i kupovnu moć radništva. Relativno bolje plaćeno radništvo moralo bi da se posveti borbi za produktivnije uslove rada, u smislu više slobodnog vremena, a ne povećanja plata. Takođe, borbe za više plaćenog slobodnog vremena trebalo bi usmeriti na svakodnevicu radništva, a

58 Popis stanovništva SAD dostupan na: <http://www.census.gov>; US Bureau of Labor, 'Employment, Hours and Earnings', Tabela B-4: Indeksi nedeljnih radnih sati i zarada dostupni na: <http://www.bls.gov>. Tek krajem 1990-ih, zaduživanje postaje osnovni način finansiranja kućnog budžeta.

59 Christoph Hermann, 'The Political Economy of Work Time: A Political, Theoretical and Historical Account', Doctoral Dissertation, University of Vienna, 2012.

ne samo na periodične pauze (odmore) i na kraj životnog veka (penzije). Zapravo, pitanje radnog vremena direktno utiče na sve aspekte društva. Mogućnost stalnog zaposlenja umnogome bi uštedela slobodno vreme onima koji su prinuđeni da rade dva ili čak tri posla istovremeno. Kako bi se stalo na put zahtevima menadžmenta za fleksibilnijom radnom snagom – odnosno zahtevima za veću komodifikaciju radne snage – mora se artikulirati alternativna koncepcija „fleksibilnosti radne snage“, koja zahteva prilagođavanje rada i radnog vremena ritmu svakodnevnog života izvan radnog mesta. Takođe, pitanje vremena provedenog u putu od posla do kuće, obaveze spram porodice i pristup nekomercijalnim dobrima – dostupnost pristupačnog prevoza, dečja nega i funkcionalni javni prostori – takođe su nešto što bi trebalo da bude obuhvaćeno zahtevom o kontroli radnog vremena.

ZAKLJUČAK

Neposredno nakon uvođenja proizvodne trake u pogon auto-industrije, šef odseka za sociologiju Henrija Forda (sic), ushićeno je objavio: „Posao gospodina Forda je zapravo stvaranje čovečanstva, on samo proizvodi automobile kako bi pokrio svoje troškove“.⁶⁰ Stvaranje čovečanstva po specifično kapitalističkim parametrima bilo je zapravo jedno od najvećih izazova i dostignuća kapitalizma. Ovo pred socijaliste i socijalistkinje stavlja jedno od najtežih pitanja: možemo li zaista da očekujemo da će radništvo razmišljati o stvaranju alternativnog društva, a kamoli da će tu nameru i ostvariti, s obzirom na to da je oblikovano i ograničeno kapitalizmom, da je fragmentovano i slabih kapaciteta, da je njegova imaginacija privatizovana i da su mu očekivanja iščezla, da ga se na dnevnom nivou podseća da zavisi od šefova i elite i da je njegova potrošnja robâ samo zamena za odricanje od mogućnosti *da dela*?

Tračak nade nazire se u brojnim kontradikcijama kapitalizma, ili u optimizmu zbog mnogo slučajeva ljudske dobrote i solidarnosti, kao i u potvrdama kontinuiteta narodnog otpora. Međutim, istorija nas čvrsto uverava da su ljudski otpor i društvena transformacija bolno udaljeni jedno od drugog i da ne možemo prosto skrštenih ruku da prihvatimo bilo koji dokaz, ma koliko on bio uverljiv, da je socijalizam neizbežan, ili čak moguć. Jedino što se sa sigurnošću može tvrditi jeste to da ne postoji ništa što dokazuje *nemogućnost dostizanja* socijalizma. Socijalizam je zamisliva ideja, koja zavisi od mogućnosti široke baze rad-

60 Otac Semjuel Markiz (Reverend S. Marquis), direktor odseka za sociologiju kompanije Ford, navedeno u: Wayne Lewchuk, 'Men and Monotony: Fraternalism and Managerial Strategy at the Ford Motor Company', *The Journal of Economic History*, 53(4), decembar 1993.

ničke klase da uvidi da su cena koju je plaćala u kapitalizmu, neostvareni snovi i podređenost arbitrarnom autoritetu bile, i da će uvek biti, uzalud podnete žrtve – i od toga da li će, kad jednom to uvidi, u skladu s tim i delati. Radništvo može, ali i ne mora, biti iskra budućih promena. Ali, ako je *socijalizam* moguć, onda je to samo u slučaju da je radnička klasa u središtu borbe za njegovo ostvarivanje.

Da li ovakvo čvrsto verovanje u mogućnost dostizanja socijalizma predstavlja samo sekularnu modulaciju religioznosti jednog socijaliste? Za delovanje u kontekstu nezvesnosti i bez bilo kakvih garancija za uspeh – doza vere je svakako neophodna. Ali suštinska razlika leži u činjenici da socijalisti i socijalistkinje ne očekuju da će se emancipacija dogoditi uz pomoć neke više sile, već delovanjem ljudskog agensa, kao i u tome da socijalistički projekat ne može da premosti materijalnu stvarnost. Socijalistički projekat je na stalnom ispitu iskustva i novih znanja i zbog toga mora konstantno da se menja; on se gradi unutar istorije. U tom smislu, iz trenutne perspektive može se činiti da nas „ljudska priroda“ uverava da socijalizam nije moguć. Ali pitanje nije, kako je to Gramši (Antonio Gramsci) formulisao, „Šta je čovek?“, već „Šta čovek može postati?“. Stoga se projekat preoblikovanja sveta ne gradi samo *unutar* istorije, već i tako što joj *prkosi*. On zavisi od onoga što ljudi nauče (i onoga što reše da zaborave), od izbora koje prave, njihove sveukupne mogućnosti da stvaraju sopstvene nove strukture, ali i nove strukture društvene transformacije. Reč je o egzistencijalnom izboru da živimo svoj život *kao da* potencijali radničke klase da stvori novi svet zaista mogu da se ostvare.⁶¹

61 Danijel Bensaid je ovo prigodno nazvao 'strateškom hipotezom'. Daniel Bensaid, 'On a Recent Book by John Holloway', *International Viewpoint*, 379 (jun), 2006, dostupno na: <http://www.internationalviewpoint.org>.

Napomena:

Tekst je prvi put objavljen kao: Sam Gindin 'Rethinking unions, registering socialism' u: *The Question of Strategy: Socialist Register 2013*, London: Merlin Press 2012.

Sem Gindin proveo je veći deo radnog veka na mestu direktora odseka za istraživanje i savetnika predsednika Sindikata radnika kanadske auto-industrije (CAW). Od 2000. do 2010. godine radio je kao vanredni profesor na kanadskom Univerzitetu Jork u Torontu, na kursu Socijalna pravda i politički aktivizam. Danas je u penziji. Sa Leom Paničem (Leo Panich) koautor je knjige: *The Making of Global Capitalism: The Political Economy of American Empire*.

Centar za politike emancipacije (CPE) je organizacija nastala u Beogradu 2011. godine. Naš rad je posvećen promociji političkih i ekonomskih koncepata koji za cilj imaju ukidanje društvenih nejednakosti nastalih kao proizvod kapitalističkog društva. Kapitalistički način proizvodnje teži maksimizaciji profita što se postiže reprodukcijom različitih oblika eksploatacije i dominacije. Stavljanje profita u prvi plan, tako, onemogućava puno zadovoljenje potreba ljudi.

Politike emancipacije, nasuprot tome, u prvi plan ističu potpuno novu definiciju politike koja naglašava neophodnost egalitarnog uređenja celokupnog društvenog života, zasnovanog na principima solidarnosti. Stoga, CPE kroz svoj rad insistira na podsticanju borbe za neposrednu demokratiju u politici i ekonomiji. U tom smislu osnovni pravac razvoja, kakvim ga mi vidimo, predstavlja izgradnja društva demokratskog socijalizma koje jedino može maksimizirati zadovoljenje potreba ljudi i omogućiti pun razvoj potencijala svih pojedinke i pojedinaca, odnosno društva u celini.

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

331.105.44

ГИНДИН, Сем

Ponovno promišljanje sindikata : mapiranje socijalizma / Sem
Gindin ;

[prevod Tamara Baković Jadžić]. - Beograd : Centar za politike
emancipacije, 2015 (Beograd : Pekograf). - 56 str. ; 21 cm

Prevod dela: Rethinking unions, registering socialism / Sam
Gindin. - Tiraž

400. - Sem Gindin: str. 52.

ISBN 978-86-916299-5-3

а) Синдикати

COBISS.SR-ID 219600652

**ROSA
LUXEMBURG
STIFTUNG
SOUTHEAST
EUROPE**